

Bravermanová, Milena

**Pohřební oděv Jana Zhořeleckého z královské hrobky v katedrále sv.
Víta na Pražském hradě**

Archaeologia historica. 2006, vol. 31, iss. [1], pp. 403-412

ISBN 80-7275-061-5

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140682>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Pohřební oděv Jana Zhořeleckého z královské hrobky v katedrále sv. Víta na Pražském hradě

MILENA BRAVERMANOVÁ

Textilně technologický průzkum a konzervování ROMANA KLOUDOVÁ

V roce 2005 proběhlo konzervování pohřebního pláště Jana Zhořeleckého, posledního syna Karla IV. a jeho čtvrté manželky Elišky Pomořanské. Roucho bylo vyzvednuto z nové královské krypty v katedrále sv. Víta v roce 1928.

Jan Zhořelecký zemřel neočekávaně v klášteře Neuzelle v Lužici. Večer dne 29. února 1396 ulehl jako obvykle k spánku, ráno však byl mrtev. V březnu byl vévoda pochován do staré královské krypty ve svatovítské katedrále (Bravermanová–Lutovský 2001, 214, Gelte 1883, 132).

Dějiny královské hrobky byly poslední dobou několikrát detailně zpracovány (např. Bravermanová–Otavská 2000, 405–428, Bravermanová–Lutovský 2001, Bravermanová a kol. 2005, 471–496, Bravermanová 2005, 58–59), proto následující odstavce budou jenom stručným shrnutím.

Starou královskou kryptu založil okolo roku 1350 Karel IV. přímo pod kněžištěm nově stavěné katedrály. Prvním vladařem, zde uloženým, byl na sklonku roku 1378 sám císař, po něm postupně následovali téměř všichni další panovníci a jejich rodinní příslušníci. Byly zde pochovány všechny čtyři Karlovy manželky, jeho synové zemřeli v útlém věku i šesta-dvacetiletý Jan Zhořelecký. V 15. století byly do královské hrobky převezeny ze Zbraslavi ostatky Václava IV. a dále v ní byla uložena těla Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad, v druhé polovině 16. století zde spočinuly i ostatky příslušníků habsburské dynastie – Ferdinanda I., jeho ženy Anny Jagellonské a vnučky Eleonory. Posledním pohřbeným byl pak v roce 1576 Maxmilián II.

V té době však již byla z iniciativy císaře Rudolfa II. před vstupem do chóru katedrály zahájena výstavba nové hrobky. Do nově zřízené podzemní krypty byly v roce 1590 přeneseny všechny ostatky českých králů. Informace o tom, jak byly rakve v kryptě uspořádány, se nám dochovala v pozdějším opise jedné z pasáží Veleslavinova Historického kalendáře z roku 1590. Směrem k západu byla postavena rakev Karla IV., Ladislava Pohrobka, Blanky z Valois, Anny Falcké a Jiřího z Poděbrad. Směrem na sever Anny Jagellonské a Václava IV., na jih Maxmiliána II., Anny Svidnické a Elišky Pomořanské a na východ Ferdinanda I. a Eleonory (Rulík 1804, 14–15). Ve zprávě není zmíněna rakev Jana Zhořeleckého. Lze to vysvětlit dvěma způsoby: buď ve výčtu došlo k opomenutí, anebo schránka s ostatky císařova nejmladšího Karlova syna byla v té době umístěna v katedrále na jiném místě.

Ještě za života Rudolfa II. byly do nadzemního tzv. Colinova mauzolea, umístěného nad kryptou, uloženy rakve jeho prarodičů a otce. K velké změně došlo v roce 1612, kdy po smrti Rudolfa II. byl do podzemní části postaven císařův objemný sarkofág. Kvůli tomu byly pravděpodobně obsahy rakví čtyř žen Karla IV., Jana Zhořeleckého a Václava IV. uloženy do jedné schránky. Jak bylo později zjištěno, nová společná rakev byla tehdy označena nápisem červenou křídou. Jméno Jana Zhořeleckého bylo však tehdy zaměněno se jménem stejnojmenného strýce Jana Moravského (Glückselig 1855, 67).

V letech 1677, 1743, 1804 a 1855 byla hrobka otevřena a ohledána. Většinou se dochovaly stručné zápisy, které nás seznamují s případnými výměnami rakví, někdy jsou popisovány také obsahy schrán. Konkrétní zmínky o Janu Zhořeleckém však neobsahují.

Když byla v roce 1928 na Pražském hradě dokončována dostavba svatovítské katedrály, byla hrobka nově upravena. Komise, která do krypty sestoupila, shledala, že se zde na-

cházejí sarkofágy Rudolfa II., Marie Amálie a sedm polorozpadlých dřevěných rakví. Pět rakví bylo označeno jmény: první Karla IV., druhá společná čtyř žen Karla IV., Václava IV. a Jana Zhořeleckého, třetí Ladislava Pohrobka, čtvrtá Jiřího z Poděbrad a pátá arcikněžny Eleonory. Dvě rakve napsi postrádaly. V jedné spočíval malý Václav, syn Karla IV., druhá byla sběrná. Všechny schrány obsahovaly kosterní pozůstatky a zbytky pohřebních výbav. Obsah rakví byl postupně vynášen nahoru do chrámu (Hilbert–Matiegka–Podlaha 1930, 254–257). V roce 1935 byla dokončena výroba nových rakví, které byly rozestavěné, na rozdíl od dob minulých, odlišně. Do samostatné rakve s ostatky Jana Zhořeleckého, nalézající se v levé ose krypty za rakví Jiřího z Poděbrad, byly tehdy uloženy i ostatky dvou dalších neznámých členů panovnických rodin (Wirth 1936, 77–78, Bravermanová–Otavská 2000, 422). Do sarkofágů se však vracely jenom kosterní ostatky, pohřební výbavy se staly součástí sbírek Pražského hradu.

Od roku 1976 probíhal pod vedením E. Vlčka antropologický výzkum obsahu královských rakví. V případě Jana Zhořeleckého se nepotvrdilo podezření na vévodovu otravu jedem, která měla zapříčinit smrt. Mohlo však jít i o rostlinný jed, který nezachovává stopy. Kostra vévody, u níž se nacházela mumifikační houba, se nacházela v docela dobrém stavu, i když poměrně značné množství ostatků chybělo. Zjistilo se, že Jan Zhořelecký byl kdysi ca 172–173 cm vysoký a poměrně štíhlé postavy. Na závěr průzkumu nechal E. Vlček do vévodovy rakve kromě ostatků dvou neznámých mužů (mohlo se jednat o ostatky českých knížat Bedřicha a Konráda II. Oty – viz Bravermanová–Otavská 2000, 405–428) vložit i jednu ženskou kostru, jejíž identicitu se nepodařilo zjistit, a která se do této doby nalézala v rakvi označené nápisem manželky Karla IV. (Vlček 1999, 260–265). Možná šlo o ostatky Guty, první ženy Václava II. (Bravermanová–Lutovský 2001, 208).

Na tkaniny z královské krypty se postupem času pozapomnělo. V roce 1979 byly náhodně objeveny v depozitáři nad Starými deskami zemskými. Soubor byl poté restaurován v roce 1985 ve Státních restaurátorských ateliérech, bohužel však s problematickým výsledkem (Restaurová zpráva 1985). Od počátku 90. let 20. století je kolekce věnována systematické péči: pozůstatky oděvů jsou uloženy v klimatizovaném depozitáři, konzervovány, prezentovány na výstavách a závěry průzkumů jsou publikovány.

K novému konzervování pohřebního roucha Jana Zhořeleckého došlo v roce 2005 (Kludová 2005). Po jeho ukončení byl oděv v červenci 2005 vystaven v plně klimatizované vitrině ve stálé expozici Příběh Pražského hradu.

První popis tkanin a oděvů z rakve, v níž byl uložen Jan Zhořelecký, pochází z roku 1929 z pera historika umění V. Cibulky (Cibulka 1928, 43). Cibulka se, vedle ženských oděvů a tuniky, kterou připsal Václavu IV. (nyní interpretována jako dalmatika, viz Flury–Lemberg–Otavský 1994, 293–304), zmiňuje i o hnědém sametovém plášti, údajně pozdějšího původu. Je zajímavé, že pláští žádnou pozornost nevěnovala J. Gollerová–Plachá ve své knížce Látky z pražské královské hrobky (Gollerová–Plachá 1937). Další, kdo se o oděvu Jana Zhořeleckého zmínil, byla N. Bažantová. V útlé knížce Pohřební roucha českých králů tak nalezneme rámcový střih oděvu, který byl pořízen při restaurování ve Státních restaurátorských ateliérech (Bažantová 1993, 30–32).

Na počátku konzervování v dílnách Správy Pražského hradu v roce 2005 byla provedena revize stavu, v jakém se zbytky oděvu nacházely. Po předchozím nevhodném restaurátorském zásahu Státních restaurátorských ateliérů byla většina fragmentů v těžkých dřevěných bednách, kde byla hustě přišita na podkladovou látku (obr. 1). Po demontáži fragmentů se zjistilo, že z původního pláště se dochoval přední díl, ze zadního přibližně polovina. Pravý rukáv úplně chybí, u levého neznáme délku. Opět se tedy potvrdilo to, že v minulosti se s rouchy panovníků velmi nešetrně zacházelo (naposledy Bravermanová a kol. 2005, 476).

Hedvábný samet, z něhož bylo pohřební roucho Jana Zhořeleckého zhotoven, nebyl vzorován (pozn. 1, obr. 2). Přestože máme doklady o tom, že v pozdním středověku se jednobarevné samety začaly vyrábět i v Anglii, Francii a Německu, pro konec 14. století lze spíše předpokládat, že tkanina byla dovezena z jedné z tradičních oblastí produkce hedvábných

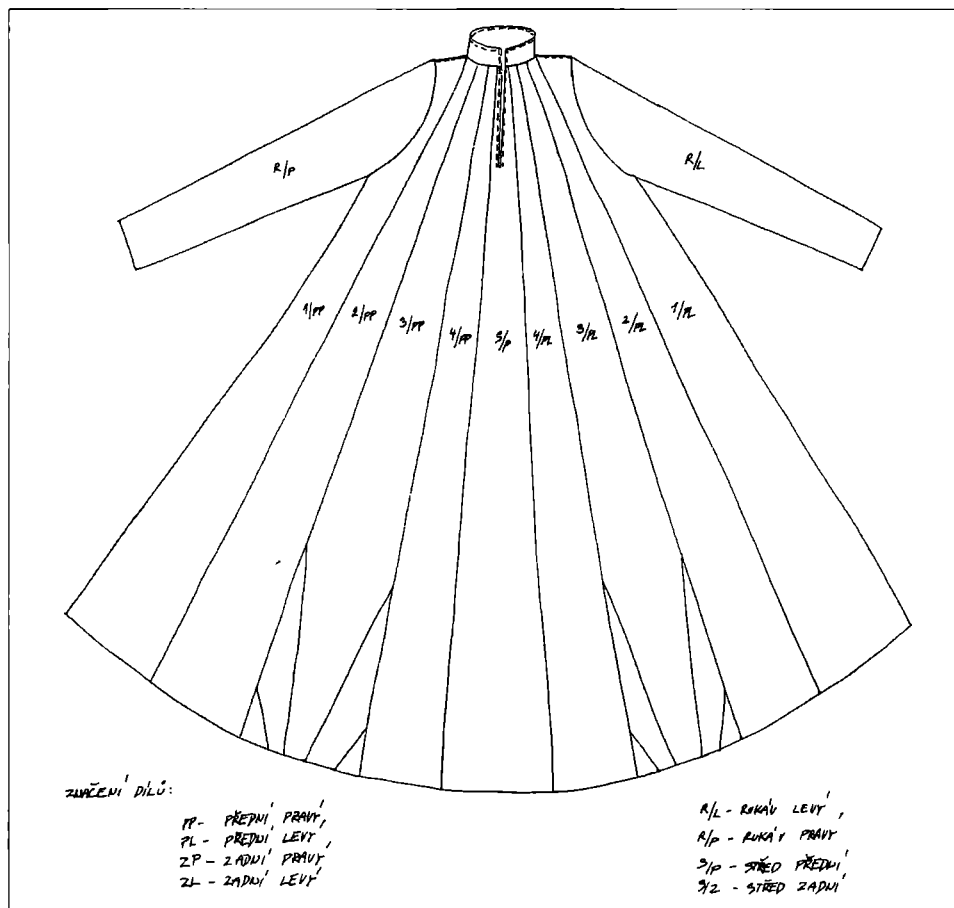

látek – z Itálie nebo ze Španělska (o sametech více např. Monnas 1986, 63–100, též Bravermanová a kol. 2005, 484–487).

V písemných pramenech české provenience, především v chrámových inventářích, se pro samety používal výraz „aksamit“ („aksamitum“, „aksamitos“, „exametum“, „achsamat“, „adamitum“, „iaksamit“ či „sametum“). Protože toto označení nemuselo jednoznačně představovat pouze tkaniny s vlasem, tak abychom měli jistotu, že ten, kdo je popisoval, měl skutečně na mysli samet v dnešním slova smyslu, radši s ním ztotožňujeme výrazy „aksamit chlupatý“ („axamitum – sametum – zametum irsutum“, „..hyrsutum“, „..irrusum“, „pilosa aiksamit“). Autoři 14. a 1. poloviny 15. století však často nebyli důslední a tak například v případě jednoznačně sametové látky ji jednou popsali jako aksamit, podruhé jako aksamit chlupatý (více viz Moravcová 1972, 144–148, 159–160, Bravermanová 2005, 659–660).

Z českých sbírek je analogií k sametu, z něhož bylo pořízeno pohřební roucho Jana Zhořeleckého, především o něco starší jednobarevný samet vyšívané tzv. svatovojtěšské mitry ze svatovítského chrámového pokladu, datované do 1. poloviny 14. století (Bažantová 1988, 401–406, pozdější dodělavky na mitře v 15. století). Vazebně je shodný, pouze má zdvojenou vlasovou osnovu (zákrut Z, určila R. Koudová).

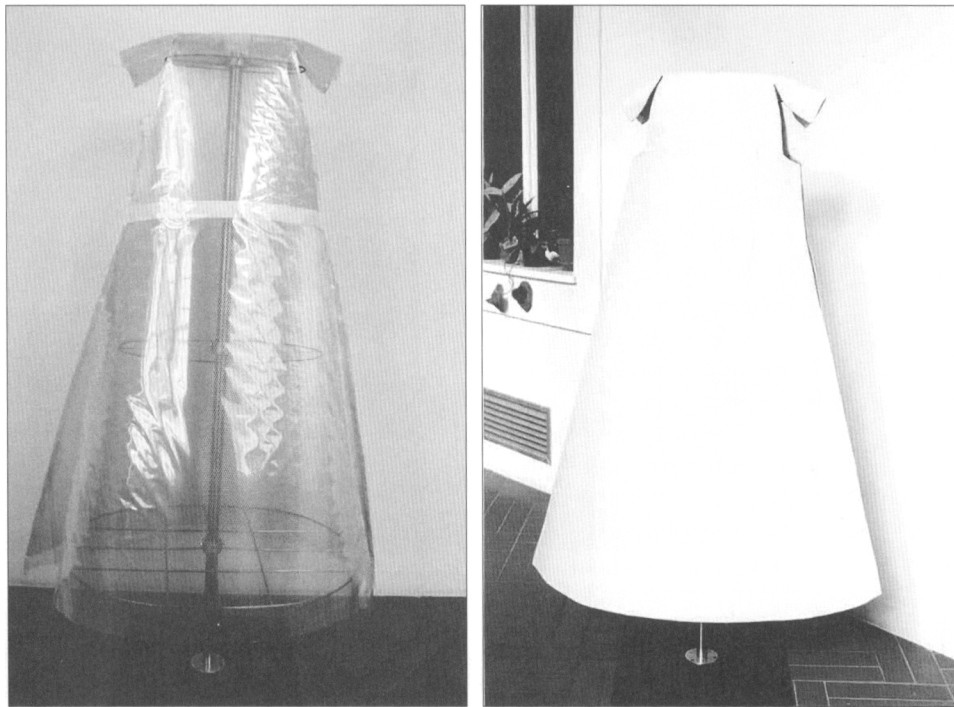
Roucho Jana Zhořeleckého bylo střiženo z devíti zadních a devíti předních dlouhých dílů lichoběžníkového tvaru a směrem dolů se rozšiřovalo (obr. 3). U krku je zachován stojací límeček, sešitý ze dvou nezačištěných kusů tkaniny. Na stojáčku dochovaná trhlina

Obr. 3. Střih oděvu. Podle Bažantová 1993, obr. 14.

může svědčit o tom, že plášť byl kdysi sepnut sponou. Výstřih vznikl pouhým prostřihem předního středového dílu a přeložením okraje do rubu. Oděv nebyl vypodšívkován a jeho krejčovské zpracování bylo ledabylé. Zřejmě se tedy jednalo o šaty narychlo pořízené do rakve. Základní rozměry lichoběžníkových dílů jsou: u čtrnácti dílů 150×25,5 cm, u čtyř dílů 150×33,5 cm, dva z předních a dva ze zadních dílů byly sešity z více kousků sametu. Rozměr celého pláště je: délka 150 cm, spodní obvod cca 480 cm. Hedvábné nitě, kterými byly jednotlivé díly sešity, jsou téměř všude zachovány.

Po podrobné dokumentaci všech fragmentů byla ušita z hedvábné tkaniny podkladová kopie oděvu, na níž byly jednotlivé části roucha jemně přišity předním stehem nití z krepelíny. Celý oděv byl poté přetažen zbarvenou krepelínou. Z pevného stojanu a měkkou tkaninou potaženého tahokovu byla zhotovena figurína (obr. 4), na níž z melinexové fólie vytvořené „kornouty“ podkládají jednotlivé lichoběžníkové díly oděvu. Vynikne tak objemný tvar roucha a drapérie (obr. 5).

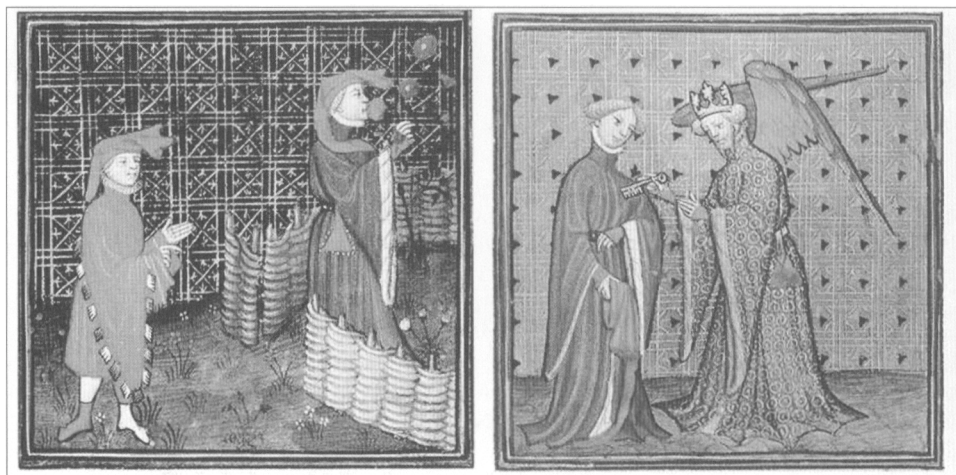
Obr. 4. Pohledy na potupně dotvářenou figurínu. Foto J. Gloc.

Jan Zhořelecký nebyl korunovaným panovníkem, při pohřbu mu tedy nepřináleželo ceremoniální roucho – dalmatika a polokruhový plášť, do kterého byl např. oblečen Karel IV. (Bravermanová a kol. 2005, 471–496). Vévoda tedy mohl být do rakve uložen v módních světských šatech.

Střihové plášť Jana Zhořeleckého skutečně odpovídá tomu, jaké svrchní mužské oděvy na konci 14. a v první polovině 15. století horní vrstvy tehdejší společnosti nosily. Byly to buď krátké pláště anebo pláště dlouhého volného, někdy i složitého, střihu. V cizích pramenech bývaly tyto dlouhé pláště nazývány „houppebande“ (obr. 6). V českých pramenech se pro podobné svrchní oděvy používaly výrazy chodící sukně“, „reverenda“, „mantl“, „plášť“, „pallium“ či „klok“. Zdá se však, že šlo o obecnější názvy, které zřejmě zahrnovaly i jiné typy svrchního oděvu. Houppebande se šil z vzácných a často zdobených látek a mívál široké a dlouhé rukávy, různě bohatě tvarované, případně dolů trychtýřovitě rozšířené. Okraje rukávů se zakončovaly

Obr. 5. Pohled na z melinexové fólie vytvořené a potažené „kornouty“, kterými byly podloženy jednotlivé lichoběžníkové díly. Foto J. Gloc.

Obr. 6. Haupplande na miniaturách rukopisu *Le Roman de la Rose*, uloženém v Paris, Bibliothèque Nationale ms fr. 12595 f. 1 and 2. Podle Boucher 1997, obr. 355.

Obr. 7. Konzervovaný a adjustovaný hauptplande Jana Zhořeleckého. Pohled zepředu. Foto J. Glöc.

Obr. 8. Konzervovaný a adjustovaný hauptplande Jana Zhořeleckého. Pohled zezadu. Foto J. Glöc.

Obr. 9. Plášť z Historického muzea v Bernu. Podle Flury-Lemberg 1988, obr. 926.

cípy nebo prostřihy. Houppelande se dále zdobíval stojácím límcem a podšíval kožešinou. Plášť tohoto typu se většinou nosily přepásané, s pečlivě upravenými záhyby. Jedna z klasičtých podob houppelande je vyobrazena v Malých, Krásných a Přebohatých hodinkách vévody z Berry, datovaných do let 1405–1408 a 1415–1416 (uloženo v Chantilly, Museum Condé, Paříž, Bibliothèque Nationale, New York, The Cloisters Metropolitan Museum of Art). V těchto rukopisech je houppelande zpodobňováno též vzadu prodloužené do vlečky. Ve středoevropském prostředí naopak často dochází ke zkrácení oděvu, takže roucho nemá

tak „monumentální“ ráz. V 15. století potom tento typ pláště nalezl v ještě bohatší formě své uplatnění v burgundské módě (o módě konce 14. a v první polovině 15. století především Boucher 1997, 191–217, Davenport 1948, 190–242, Houston 1996, 109–121, Kybalová 2001, 159–165, Winter 1893, 134–148, Zíbrt 1892, 298–309, 321–327).

A právě tvarem houppelande byl inspirován pohřební plášť Jana Zhořeleckého, i když jeho střih byl, až na získání objemného tvaru pomocí lichoběžníkových dílů, poměrně střídavý a rukávy užší. Je však nutné opět připomenout, že se jednalo o typ oděvu, který nosily jenom ty nejvyšší vrstvy společnosti. Mezi ty však vévoda samozřejmě patřil.

Barevná škála používaná na látkách, z nichž se v období v 2. polovině 14. století a 1. polovině 15. století šily oděvy, se postupně rozšiřovala. Převažovala modrá, zelená, červená, bílá, fialová, šedá, začala se objevovat i černá. Zatím nelze říci, jakou měl plášť Jana Zhořeleckého původně barvu, je možné, že právě černou. Dnes je vlivem podmínek, v nichž se roucho dlouhou dobu nacházelo, hnědý.

Nově konzervované a do trojrozměrné podoby adjustované pohřební roucho Jana Zhořeleckého (obr. 7, 8) představuje naprostý unikát, k němuž z dostupné zahraniční literatury není známa přesná analogie. Jedinou volnějším je plášť zhotovený ze vzorovaného sametu, pravděpodobně druhotně upravený z církevního pluviálu, uložený v Historickém muzeu v Bernu ve Švýcarsku (inv. č. 23). Je však datovaný až nejdříve k roku 1430 a nemá rukávy (Flury-Lemberg 1988, 442–445, 462, pozn. 2).

Poznámky

1 Technická definice vazby: samet (velours) coupé

Osnova

2 systémy – hlavní a vlasová

poměr osnov – 3 nitě hlavní ku 1 nitě vlasové osnovy

materiál – hlavní – hedvábí, zákrut Z, dnes hnědá

– vlasová – hedvábí, bez viditelného zákrutu, dnes hnědá

hustota osnovních nití – 15 nití vlasové osnovy/cm

– 45 nití hlavní osnovy/cm

Útek

2 systémy – základní, struna

poměr útků – základ s efektem vlasové osnovy – 3 základní + struna

materiál – základní – hedvábí bez viditelného zákrutu, dnes hnědé

1 struna (v efektu vlasové osnovy)

hustota – 45 základních útků/cm

Pevný kraj

zachoval se na jedné straně v celé šíři

celková šíře tkaniny neznámá

šíře pvného kraje 13 mm

materiál – 79 osnovních nití/13 mm, z nichž 77 nití světlé (okrové) barvy, ztrojené osnovní nitě, 2 krajové

tmavé osnovní nitě, znásobené

– hedvábí, zákrut Z

vazba – zdvojené plátno (louitine de 3 fils)

2 Za upozornění děkuji A. Stauffer a K. Christie.

Literatura

BAŽANTOVÁ, N., 1993: Pohřební roucha českých králů, Praha.

BAŽANTOVÁ, N., 1988: Mitra svatého Václava. In: Památky a příroda, 7, 401–406.

BOUCHER, F., 1997: A history of Costume in West, London. Reprinted z Paris 1965.

BRAVERMANOVÁ, M.–OTAVSKÁ, V., 2000: Románská tkanina z královské hrobky na Pražském hradě. In: Archaeologia historica 25, 405–428.

BRAVERMANOVÁ, M.–LUTOVSKÝ, M., 2001: Hroby, hrobky a pohřebiště českých knížat a králů, Praha.

BRAVERMANOVÁ, M., 2005: Hroby knížat, Hroby králů, Hroby světců českého původu pohřbených na Pražském hradě, Hroby významných činitelů duchovního stavu. In: Pražský hrad ve světle pohřbívání v době přemyslovské a lucemburské. Castrum Pragense 7, Praha.

- BRAYERMANOVÁ, M.-KLOUDOVÁ, R.-OTAVSKÁ, V.-VRABCOVÁ, A., 2005: Pohřební roucho Karla IV. z královské krypty v katedrále sv. Víta. In: *Archaeologia historica* 30, 471–496.
- CIBULKA, J., 1928: Královská hrobka v Chrámě sv. Víta na Hradě Pražském. In: *Umění* II, 41–44.
- DAVENPORT, M., 1948: *The book of costume*, New York.
- FLURY-LEMBERG, M., 1988: *Textile conservation*. Abegg-Stiftung, Riggisberg.
- GELTE, R., 1883: Johann von Görlitz. In: *Neues Lausitzisches Magazin* 59, 1–201.
- GLÜCKSELIG, L., 1855: *Der Prager Dom zu St. Veit*, Praha, Litoměřice.
- MLADKOVÁ-PLACHÁ, J., 1937: *Látky z pražské královské hrobky*, Praha.
- HILBERT, K.-MATIEGKA, J.-PODLAHA, J., 1930: Královská hrobka v chrámě sv. Víta na Hradě pražském. In: *Památky archeologické XXXVI (1928–1930)*, 241–257.
- HOUSTON, M., 1996: *Medieval Costume in England and France. The 13th, 14th and 15th Centuries*, Toronto, Ontario. Reprinted z London 1939.
- KLOUDOVÁ, R., 2005: Zpráva o konzervování pláště z hrobu Jana Zhořeleckého. Nevytištěno. Uloženo v dokumentaci oddělení uměleckých sbírek Správy Pražského hradu pod inv. č. PHA 53, nestr.
- KYBALOVÁ, L., 2001: *Dějiny odívání. Středověk*, Praha.
- MONNAS, L., 1986: *Developments in figured velvet weaving in Italy during the 14th Century*. In: *Bulletin de Liaison du Centre International d'etude des Textiles Anciens*, I, II., 63–100.
- MORAVCOVÁ, M., 1972: *Hedvábné látky v českých pramenech*. In: *Národopisný věstník československý VII*, č. 1–2, 131–161.
- Restaurátorská zpráva z 30. 11. 1985. Nepublikováno. Uloženo v dokumentaci oddělení uměleckých sbírek Správy Pražského hradu pod inv. č. PHA 4.
- RULÍK, J., 1804: *Nálezitě vypsání hrobů královských a knížecích v hlavním kostele na hradě Pražském*, Praha.
- VLČEK, E., 1999: *Čeští králové I. Atlas kosterních pozůstatků českých králů a přemyslovské a lucemburské dynastie s podrobným komentářem a historickými poznámkami*, Praha.
- WINTER, Z., 1893: *Dějiny kroje v zemích českých od počátku století XV. až po dobu bělohorské bitvy*, Praha.
- WIRTH, Z., 1936: Královská hrobka v chrámě sv. Víta na Hradě pražském. In: *Umění IX*, 77–78.
- ZÍBRT, Č., 1892: *Dějiny kroje v zemích českých od dob nejstarších až po války husitské*, Praha.

Zusammenfassung

Begräbnisgewand von Jan Zhořelecký aus der königlichen Gruft im Sankt-Veits-Dom in der Prager Burg

Im Jahre 2005 verlief in den Konservatoren- und Restauratorenwerkstätten in der Kunstsammlungen-Abteilung der Verwaltung der Prager Burg die Konservierung des Begräbnismantels von Jan Zhořelecký (der letzte Sohn des Karl IV. und seiner Gattin Eliška Pomoranská). Das Gewand wurde aus der neuen königlichen Krypta im Sankt-Veits-Dom im Jahre 1928 ausgehoben.

Jan Zhořelecký ist im Kloster Neuzelle in Lausitz unerwartet gestorben. Am Abend den 29-ten Februar 1396 hatte er sich wie gewöhnlich schlafen gelegt, am Morgen war er jedoch tot. Im März wurde der Herzog in die alte königliche Gruft im Sankt-Veits-Dom bestattet.

Die alte königliche Krypta gründete gegen 1350 Karl IV. direkt unter dem Presbyterium der neu gebauten Kathedrale. Der erste hier bestattete Herrscher war am Ende des Jahres 1378 der Kaiser selbst, dann folgten nach und nach fast alle weiteren Herrscher und ihre Familienangehörigen. In die Gruft wurden auch alle vier Karls Ehefrauen, seine in der zartesten Jugend gestorbene Söhne und der sechsundzwanzigjährige Jan Zhořelecký beigesetzt. Im 15. Jh. wurden in die königliche Gruft von Zbraslav die streblichen Überreste von Václav IV. übergeführt. Weiter wurden hier Ladislav Pohrobek (Ladislavus Postumus) und Jiří z Poděbrad (Georg Pdiebrad) und im 16. Jh. die Angehörigen der Habsburger Dynastie – Ferdinand I. und seine Gattin Anna von Jagellone und seine Enkelin Eleonora beigesetzt. Als der Letzte wurde hier dann im J. 1576 Maximilian II. bestattet.

In dieser Zeit fing man jedoch auf die Initiative des Kaisers Rudolf II. bereits an, vor dem Eingang in den Chor der Kathedrale eine neue Gruft aufzubauen. In eine neu errichtete unterirdische Krypta wurden im J. 1590 alle sterblichen Überreste der Könige von Böhmen übergetragen. Bereits zu Lebzeiten des Rudolf II. wurden in das sog. Colins Mausoleum über der Krypta die Särge seiner Urgroßeltern und seines Vaters beigesetzt. Zu einer großen Änderung kam es im J. 1612 nach dem Tod des Rudolf II. In den unterirdischen Teil wurde sein monumentaler Steinsarg beigesetzt. Deswegen wurden wahrscheinlich die Inhalte der Särge von allen vier Frauen des Karl IV., von Jan Zhořelecký und von Václav IV. in einen Kasten gegeben. In den Jahren 1677, 1743, 1804 und 1855 wurde die Gruft geöffnet und untersucht. Davon erhielten sich in meisten Fällen kurze Einschreibungen, die den Tausch der Särge oder mannmchmal auch ihren Inhalt dokumentieren.

Als im J. 1928 die Bauvollendung der Sankt-Veits-Kathedrale in der Prager Burg endete, wurde die Gruft neu herrichtet. Die Kommission, die in die Gruft hinunterstieg, fand hier Sarkophage von Rudolf II.,

Maria Amalia und sieben halberfallene hölzerne Särge. Fünf von ihnen waren mit Namen bezeichnet: der erste Karl IV., der zweite gemeinsame gehörte der Inschrift nach den vier Frauen des Karl IV. gemeinsam mit Václav IV. und Jan Zhořelec, auf dem dritten war der Name Ladislav Pohrobek, auf dem vierten Jiří z Poděbrad und auf dem fünften Erzfürstin Eleonora. Zwei von den Särgen hatten keine Inschrift. In einem von ihnen ruhte der kleine Václav, Sohn des Karl IV., der zweite Sarg war Sammelsarg. Alle Kästen enthielten Knochen und Reste der Begräbnisausstattungen. Der Inhalt der Särge wurde schrittweise nach oben in den Dom hinausgetragen. Im J. 1933 wurden die konservierten und eingehüllten sterblichen Überreste in neue Sarkophage aber ohne ursprünglichen Ausstattung gegeben. Diese Ausstattung wurde zum Bestandteil der Sammlungen der Prager Burg. Mit der Zeit vergaß man auf die Textilien aus der königlichen Gruft. Im J. 1979 wurden sie zufälligerweise im Depositorium über der Alten Landtafeln entdeckt. Danach wurde die Kollektion im Staatlichen Restauratorenatelier restauriert, aber leider mit einem problematischen Ergebnis. Seit Anfang der 90-er Jahre des 20. Jhs. an wird jedoch dieser Kollektion eine systematische Pflege gewidmet: die Textilienreste werden in dem klimatisierten Depositorium aufbewahrt, neu konserviert, auf Ausstellungen präsentiert und die Schlußfolgerungen von den Untersuchungen werden publiziert.

Die erste Beschreibung der Textilien und Kleidung aus dem Sarg, in dem Jan Zhořelec beigesetzt wurde, stammt aus dem J. 1929. Außer der Frauenbekleidung und der Mannesdalmatika, die dem Karl IV. zugeschrieben wird, erwähnt man auch einen braunen Samtmantel. Und eben diesem Gewand wurde vor kurzer Zeit Aufmerksamkeit gewidmet.

Nach dem vorhergehenden nicht geeigneten Eingriff der Restauratoren befanden sich die meisten Fragmente in schweren Holzkisten und waren auf einen Unterlagestoff dicht angehängt. Man stellte fest, dass sich vom ursprünglichen Mantel ein Vorderteil und ungefähr eine Hälfte vom Hinterteil erhielt. Der rechte Ärmel fehlt ganz, bei dem linken kennen wir nicht seine Länge. Nach der Abnahme vom Unterlagestoff wurden einzelne Teile dokumentiert. Dann war aus einer seidenen Textilie eine Unterlagekopie des Gewands gefertigt worden, auf die die einzelnen Gewandteile mit dem vorderen Sticht mit einem Faden aus Krepeline angenäht wurden. Das ganze Gewand wurde dann mit der gefärbten Krepeline überzogen. Auf einer Figurine aus dem mit einer weichen Textilie überzogenen Streckmetall auf festem Gestell wurden die einzelnen trapezförmigen Gewandteile mit den „Tüten“ aus Melinex-Folie untergelegt. Auf diese Weise zeichnete sich die voluminöse Form des Gewandes und der Draperie aus.

Der seidene Samt, aus dem das Begräbnisgewand gefertigt wurde, hatte kein Muster. Trotz den Belegen, dass man bereits im Spätmittelalter anfang, die einfarbigen Samte auch in England, Frankreich und Deutschland zu erzeugen, ist es für das Ende des 14. Jhs. eher vorzunehmen, dass die Textilie aus einer der traditionellen Produktionsgebiete – Italien oder Spanien – importiert wurde.

Das Gewand wurde aus neun Hinter- und neun langen trapezförmigen Vorderteilen geschnitten, nach unten war es also breiter. Am Hals erhielt sich ein Stehkragen aus zwei Stoffstücken. Einst war er wahrscheinlich mit einer Schnalle verknüpft. Der Ausschnitt entstand einfach so, dass der vordere Mittelteil durchgeschnitten und sein Rand nach die Rückseite verkehrt worden war.

Jan Zhořelec war nicht Herrscher von Böhmen, man kann also vermuten, dass er in einer modernen weltlichen Kleidung bestattet wurde und nicht in einem zeremoniellen Gewand – in Dalmatika und halbkreisförmigem Mantel, was den gekrönten Königen zustand. Der Schnitt des Mantels entspricht der Mode, die man gegen Ende des 14. und in der ersten Hälfte des 15. Jhs. trug. Männer trugen damals als Oberbekleidung entweder kurze Mäntel oder die langen Mäntel mit dem bequemen und komplizierten Schnitt, oft umgegürtet. Diese Mäntel waren mit Kragen und Pelzen verziert. In fremden Quellen werden diese Mäntel „Hauppelände“ genannt. Und eben dieser Schnitt war Inspiration für den Schnitt des Mantels von Jan Zhořelec. Es handelte sich um das schnell verfertigte Begräbnisgewand. Davon zeugt die Tatsache, dass es kein Futter hatte und das es nachlässig ausgearbeitet worden war. Heute kann man nicht sagen, was für eine Farbe es hatte, es war möglicherweise schwarz.

Das neu konservierte und in die dreidimensionale Gestalt adjustierte Begräbnisgewand von Jan Zhořelec stellt ein Unikat dar, zu dem es in der erreichbaren ausländischen Literatur keine genaue Analogie gibt. Gewissermaßen entspricht dieser Gestalt der wahrscheinlich aus einem kirchlichen Pluvial sekundär zugerichtete Mantel aus dem gemusterten Samt, der im Historischen Museum in Bern (Inventarnummer 23) in der Schweiz aufbewahrt wird. Er ist jedoch ehestens zum J. 1430 datierbar und hat keine Ärmel.

Abbildungen:

1. Einzelne Gewandteile vor der Konservierung. Foto J. Gloc.
2. Detailzeichnung der Samtbindung. Zeichnung R. Kloudová.
3. Schnitt des Gewands. Nach Bažantová 1993, Abb. 14.
4. Die schrittweise gestaltete Figurine. Foto J. Gloc.
5. Die überzogenen „Tüten“ aus Melinex-Folie, mit den die einzelnen trapezförmigen Teile untergelegt wurden. Foto J. Gloc.
6. Hauppelände auf den Miniaturen der Handschrift *Le Roman de la Rose*, aufbewahrt in Paris, Bibliothèque Nationale ms fr. 12595 f. 1 and 2. Nach Boucher 1997, Abb. 355.
7. Der konservierte und adjustierte Hauppelände von Jan Zhořelec. Vorderansicht. Foto J. Gloc.
8. Der konservierte und adjustierte Hauppelände von Jan Zhořelec. Hinteransicht. Foto J. Gloc.
9. Der Mantel aus dem Historischen Museum in Bern. Nach Flury-Lemberg 1988, Abb. 926.